

III.C.02.02. DE BURCHT

De toren uit 1170-1171 werd geplaatst op bevel van graaf Lodewijk I op een nog oudere vesting. Opgravingen in 1988 ondersteunden deze mening. Deze opzoekingen kaderden in een project om dit historisch monument met de bijhorende site voor het na- geslacht te bewaren en indien mogelijk te herstellen in zijn vroegere vorm.

Begin mei 1988 werden de werken gestart, namelijk het blootleggen van de kelderverdiepingen en een deel van de torenfundamenten en het graven in het motteplateau, de mottehelling en de gracht. Na een maand van intens werk was de ploeg, onder leiding van archeoloog Johnny De Meulemeester (01) en tekenaar Rob. Vanschouwbroek, tot de vaststelling gekomen dat de oprichting van de versterking in 1170 en 1171 slechts een fase in de evolutie van de burcht was.

De wanverhouding tussen de achtkantige toren en het heuvelplateau, dat geen ruimte liet voor andere voorzieningen, deed al vermoeden dat deze motte eerst zou gediend hebben voor een vroegere en kleinere houten toren. De volledige situering wees trouwens op de bevestiging van dit idee, namelijk een kunstmatige verdedigingsheuvel in een moerassig gebied. De structuur van de aarde van de heuvel week duidelijk af van de samenstelling van deze van de aangevulde gedeelten, die teruggaan tot in de 12e en 15e eeuw.

Is dit de oorsprong van de Frankische naam "*Brustem*": "heim" of woonplaats op een "brust" (kleine verhevenheid) of in een "broek" (moeras)? In 1099 werd de plaats reeds als "*Brustemia*" vermeld in een akte (02). Mogen we hieruit afleiden dat er toen reeds een zekere verhoging met woonplaats of versterking aanwezig was?

De eerste versterking, denkelijk uit de 11e eeuw, zou op een heuveltje gestaan hebben van 6 m hoog, dit is 3,50 m lager dan het huidige plateau. Men bouwde toen reeds een toren met een onderbouw in natuursteen, die ter plaatse in de ondergrond te vinden was, en een bovenbouw van vakwerk.

Op de zuidoosthoek (richting kerk) zou een kleine vooruitspringende trapconstructie geweest zijn, die toegang verschafte tot de halfgrondse of bovenste kelderruimte van de toren. Dit is in tegenstelling met wat algemeen werd aanvaard, namelijk dat mottetorens hun toegang op de eerste verdieping hadden.

Midden in de toren werd in de onderste kelderverdieping een waterput aangetroffen. Deze put werd aangelegd tijdens het aanaarden van de motte zelf. Hij werd aangezet op ca. 4 m diepte ten overstaan van de oorspronkelijke bodem.

Men maakte eerst een vierkante put bestaande uit houten balken. Hierop bouwde men in droog metselwerk een ronde waterput uit natuursteen. De doormeter bedroeg binnenwerks 80 cm, de totale diepte was ongeveer 11 m.

Bij de noordoosthoek (richting voormotte) van de toren werd de keuken vrijgelegd. Het betrof een houten gebouw met een grondplan

van 6 op 4 m, bestaande uit 6 palen, ingeplant op de langszijden. In de noordelijke helft van dit bijgebouw, dat lag tussen de toren en het voorhof, werden verschillende keukenhaarden aangetroffen.

Op de zijkant van het heuvelplateau werden 5 paalkuilen van een palissade teruggevonden, die op ongeveer 5 m van elkaar waren ingeheid. Ze volgden de rand van het motteplateau en vormden bijna een cirkel rond de toren. Daar waar de motte tegenover zijn voorhof zelf gelegen was, stopte echter deze omheining. Meer dan waarschijnlijk daalde het hekwerk de mottehelling af, om de hoek van het voorhof te verwoegen en op die manier beter de helling en de toegang tot de heuvel te beschermen. Op de plateaurand werden ze enkel aangetroffen, daar waar de motte vrij en onbeschermd was ten overstaan van het omliggende gebied.

Over het verder uitzicht werden we echter voorlopig nog niet geïnformeerd. Aan de heuvelvoet stootten de onderzoekers op een bakstenen constructie, wellicht overblijfselen van een middeleeuwse brug en mogelijk het begin van een trap naar de toren. Deze vondsten dateerden uit de 15e eeuw, hetgeen bewijst dat het strategisch belang van de toren toen reeds verloren gegaan was, want een burcht moest voor iedereen zo ontoegankelijk mogelijk zijn.

Vermoedelijk ging het hier om een middeleeuwse voorloper van een bakstenen bruggenhoofd uit de 16e eeuw, dat lager in de heuvelvoet aangezet was dan de houtconstructie. In de late 16e eeuw of begin 17e eeuw werd dit bakstenen bruggenhoofd op een min of meer zelfde patroon en grondplan herbouwd. De hele binnenzijde van deze U-vormige constructie werd met aarde en afvalresten opgevuld. Op het "caertboec" van Cornelis Lowis uit 1650 werd duidelijk deze bakstenen brug tussen toren en voorhof getekend.

Een belangrijke prooi voor de opgravers lonkt nog in het dal aan de voet van het voorhof: de voorburcht. Op dit kunstmatig en omwald plateau stond vroeger het neerhof van de burchtheer. Kerk en kerkhof hadden het oostelijk deel van het voorhof reeds ingepalmd.

Hoogstwaarschijnlijk zal men op het westelijk voorhof sporen vinden van gebouwen met een historische waarde. Hier stond eeuwen geleden een persoonlijk verblijf van de Loonse graaf, dienstgebouwen en een waterput.

Op de maquette van de Brustemse torenburcht door Willy Vanvinckenroy, die zich in het Gallo-Romeins museum te Tongeren bevindt, merken we hoe de versterking er uitzag: het donjon of slottoren was een regelmatige achthoek. Aan de grondvesten had de muur een dikte van 2,70 m, hogerop versmalde hij en de hoogte moet geschommeld hebben tussen 15 en 20 m. De torenmantel was opgetrokken uit steen van Lincent of kleizandsteen, die voldoende in de omliggende bodem aanwezig was (03). Hij was aan één der uiteinden van de versterking gelegen, gebouwd op een kunstmatige heuvel met onderaan een diameter van 20 m en omgeven met een gracht van 10 m breedte. Deze heuvel werd met mensenhanden opgehoogd met de aarde waarover men beschikte na het graven van de gracht. De omtrek aan de voet van de toren was ongeveer achtmaal 5 m of 40 m.

De toren, die vijf niveaus telde: 2 kelderruimten, 2 leefruimten

en een zolder, was afgedekt met een kegelvormig dak. Alleen de bovenste etages bezaten lucht- en werpgaten. De verdiepingen waren gescheiden door vlakke houten zolderingen. Waarschijnlijk waren er trappen in de muur of gewoon ladders. Rond de toren was er nog een houten palissade. Het is mogelijk dat de onderste verdiepingen overkluisd waren in steen. Dit om te beletten dat, eens de vijand de benedenverdieping in handen had, hij de toren zou uitbranden.

De burchtkerk stond bijna in het midden van een cirkelvormig plein, dat omgeven was door een gracht. De kerk had een vierkante toren met een tentdak. Het éénbeukig schip had weerszijden drie rondboogvensters. De sacristie stond achteraan en was iets lager. Rondom het gebouw lag een kerkhof.

Naast de kerk was een weg aangelegd die naar een ingangsbouwwerk met verdiepingen leidde. Deze poorttoren bezat bovenaan een plat dak met kantelen. Heel de voorburcht was ommuurd en van een verdedigingsgracht voorzien. Deze omwalling had een achthoek die rond het donjon en de voorburcht liep en ze ook van elkaar scheidde. Twee houten bruggen verschaften toegang tot dit complex van gebouwen, gelegen rond een open binnenplaats. De eerste brug lag tussen kerk en pastorie en kon in oorlogstijd weggenomen worden. De tweede verbinding over de gracht lag tussen de Singel en een ingangstoren, waarvan de fundering nog bewaard is op de voorburcht.

Na zijn terugkeer in 1173 uit het H.Land bekleedde graaf Lodewijk I van Loon zich bij de keizer omdat de Truidenaren samen met graaf Godfried van Duras, Brustem in 1160 verwoest hadden. Toen bestond er reeds een versterking, die in de 11e eeuw of ten laatste in 1150 opgericht was. De Brustemse donjon is bij de weinige burchten in het Heilig Roomse Rijk die voor de jaren 1200 gebouwd werden (04).

Eind 1170 deed Lodewijk I, op juist 60 m van de Molenbeek, en 60 m van de kerk, een nieuw en sterker verdedigingsgebouw oprichten op zijn grafelijk domein Brustem. Ook kerk en kerkhof, die dus reeds bestonden, werden met een wal omringd: "*munito grandi vallo ecclesie atrio*" (05).

Om meer onheil te voorkomen werd Brustem ook de vaste verblijfplaats van een legerafdeling: "*eam forti presidio vallaverat*" (05). Dit garnizoen werd gehuisvest in een verhoogde versterking, 80 aren groot, achter wallen en brede natte grachten. Hier zullen zeker ook wapens, oorlogswerktuigen en andere voor de verdediging noodzakelijke apparaten aanwezig geweest zijn.

Toen in 1170 de vroegere verdedigingstoren vervangen werd, naar aanleiding van de verwoesting door naburige troepen, werd een funderingsgleuf van 3,50 m breedte gegraven. De vrijgekomen aarde wierp men op de rand van het motteplateau en op de helling, zodat een ongeveer 4 m. hogere heuvel ontstond, waarop de huidige toren gebouwd werd.

De achthoekige toren rust op een cirkelvormige fundering. Het valt op dat nadat de grondvesten zorgvuldig gemetseld werden er een slordige afwerking van de onderste bouwlagen volgde. Dit laat vermoeden dat de bouwwerken om de een of andere reden onderbroken werden en achteraf door andere metselaars werden verdergezet. Uit de bouwstijl, waarin slechts lichtspleten wa-

mogen we ook besluiten dat er in de 12e eeuw alleen aan een militair verdedigingsbouwwerk gedacht werd en niet aan een comfortabel woonhuis.

Centraal binnen de onderste kelderverdieping bevond zich nog altijd de levensnoodzakelijke waterput uit de allereerste fase. Uit de onderzochte vulling ervan vernamen we dat de put bij de opbouw van de huidige toren in 1170-1171 nog in gebruik was en pas later in het begin van de 13e eeuw in onbruik geraakte. Dit stemt overeen met de loop der geschiedenis, die aangaf dat in de 13e eeuw Brustem zijn militaire en strategische waarde voor de graven van Loon had verloren, omdat het graafschap Duras definitief bij Loon behoorde en dus Brustem geen voorpost meer was. Pas in de 17e of 18e eeuw werd de waterput definitief verwijderd.

Mogelijk werd ook in die periode (tussen 1600 en 1800) de kelderverdieping van de toren toegankelijk gemaakt vanaf het voorhof. Hiertoe werd de gevelmuur doorbroken en werden houten omlijstingen in de opening aangebracht, zodat hier een deur kon worden geplaatst. Om de toegang tot de toren te vergemakkelijken werd tevens de steile helling gedeeltelijk weggegraven, zodat een lichtere klim en een directe toegang mogelijk werd.

Het is een vaststaand feit dat de onderste twee verdiepingen kelders waren: de onderste (niveau 0) bezat de waterput en de bovenste (niveau 1) deed dienst als voorraadkamer. Ze werden opgetrokken in silex, wat langs de buitenkant het vormen van acht gelijke hoeken mogelijk maakte. De ronde binnenzijde is uit mergel.

De tienhoekige burcht van Kolmont, die omstreeks dezelfde tijd door de Loonse graaf werd gebouwd, bezat geen deur op het gelijkvloers, om de benadering te bemoeilijken. Van de verdieping daalde men langs een stenen trap, in de dikte van de muur uitgespaard, naar het gelijkvloers. De verdieping van de toren kon slechts langs buiten bereikt worden bij middel van een wegneembare houten ladder (06).

In Brustem moet toen op niveau 2 ook een ingang deur geweest zijn die toegang verschafte tot de ontvangstkamer-keuken. Hier hield de kastelein zijn besprekingen met zijn vazallen en zijn boeren. Dit vertrek was echter ook de eetzaal en 's nachts de slaappleaats. Het was de woonplaats waar iedereen, dienaars, krijgslui en gasten vrij dooreenliepen, aten en sliepen, samen met hun honden (07). Zo een burchtwoning moest het stellen zonder licht, warmte en gezelligheid.

In deze cirkelvormige leefruimte met een binnendoormeter van 8,05 m merken we nog een lavabo in een rondboognis, afgedekt met een halve koepel. Hierin hing een bronzen waterketel aan een ijzeren haak. Dit was een gelegenheid om te drinken of zich te wassen. De waterafloop liep rechtstreeks door de dikke muur en is nog zichtbaar aan de buitenzijde in een uitgeholde ijzerzandsteen. Hier was verlichting mogelijk langs één of meer spleten. Was er een open haard in het afgescheurde deel, die verbonden was met een schouw in de muur of langs de buitenkant?

Een latrine was er eveneens aanwezig. Deze bevond zich in het nu nog zichtbare deel en rechts van de lavabonis. Aan de buitenzijde van de toren is nog steeds de uitgang van de latrineschacht,

die in de muur daalt, afgedekt met een silexplaat, te zien op enkele meters hoogte (08). Aan de binnenzijde is er ten hoogte van hetzelfde muurvlak (uiterst rechts) geen spoor van een deuropening. Wel is er een verticale naad links van het breukvlak van de halve toren. Daar zal vroeger de latrinedeur gestaan hebben die toegang gaf tot een geknikte gang in de muurdikte en leidde naar de latrinezitplaats. Ook in de burcht van Kolmont was er een geknikte of gebogen intramurale gang overkluisd met een tongewelf.

Hoger op niveau 3 waren er licht- en luchtspletten. Dit is een bewijs dat het geen echt residentieel niveau was, maar meer een teken van onbewoonbaarheid. Het kon echter in oorlogstijd de kamer geweest zijn die voorbehouden was aan de burchtheer, zijn gemalin en de kinderen, terwijl de persoonlijke dienaren hier ook een plaatsje op de grond ingeruimd kregen. Daar werden dan ook de belangrijke documenten en zeker de geldkist bewaard.

Hogerop onder het leien dak, was er een zolderverdieping (niveau 4) waar het personeel en de verdedigers geïnstalleerd werden.

Aan de buitenzijde van niveau 3 hangen nu nog 8 grote ijzeren ringen, ter hoogte van de spletten. Vroeger hingen er 16 ringen, 2 per muur van 5 m. Ze zijn bevestigd aan een gesmeed ijzeren oog, geplaatst tussen 2 ijzerzandstenen, die als versiering van de toren dienden.

Naar de functie van deze ringen kunnen we slechts raden. Mogelijk waren het onderdelen van primitieve hordijzen of houten schuttersgangen, welke konden worden aangebracht tegen de toren, teneinde de voet van de muur te kunnen verdedigen. Het kan ook zijn dat gezien Brustem over een hogere rechtspraak beschikte er belangrijke gevangenen in ijzeren kooien hoog aan de toren werden tentoongesteld of als levend schild werden gebruikt in geval van een aanval.

In 1170 en 1171 werden reeds verschillende steensoorten in de burchttoren verwerkt: silex of vuursteen tegen de vochtigheid voor de onderste verdiepingen en bijzonder om de volmaakte rechte hoeken te vormen, lichtgele en zachte mergel of tufkrijt voor de hogere niveaus, bruine ijzerzandsteen als details op sommige plaatsen bovenaan de toren.

De geelwitte metselspecie bestond uit geroosterde kalksteen met kiezelgruis en fijn zand vermengd. Het was een primitieve bouw met ruwe silexstenen, die zonder orde op elkaar gelegd werden. De buitenzijde nochtans werd met zeer effen en regelmatig gekapte silex- en zandstenen gebouwd, zorgvuldig geplaatst en gelijnd. Onderaan tot op een hoogte van 3,50 m gebruikte men harde grijze stenen, hogerop waren de stenen bleker. Omstreeks 1500 werd de buitenmuur van de benedenverdieping hersteld met rode bakstenen (09). Door de vernielzucht van spelende bengels waren er achteraf nog stenen ondersteuning nodig.

De helft van de Brustemse toren, die binnenin een doormeter had van 8 m, stortte naar beneden op 27 juni 1842, nadat men een poging deed om een ingang op het gelijkvloers te kappen. De torenhelft brak af omdat de luchtspletten de aanhechtingspunten verzwakten.

In de helft die bleef rechtstaan is geen spoor van een trap te bespeuren. Ook is er op de benedenverdiepingen geen enkele lucht- of lichtopening. Mogelijk was er in het verdwenen gedeelte hier en daar een klein nisje om een kaars als verlichting te plaatsen. Hogerop waren er wel openingen. Ook zal er wel een in de muur uitgespaarde haard geweest zijn.

De achthoek was zeer regelmatig. De 4 overblijvende zijden meten 20 m. Op een hoogte van 3,50 m en daarna op 7 m versmalde de buitenmuur merkkelijk. Het was een metselwerk dat de eeuwen trotseerde en kon slechts gedeeltelijk door schendende mensenhanden gesloopt worden.

Merkwaardig is de vaststelling, die ook blijkt uit oude kadastralplannen, dat de oude burchtkapel juist in het centrum lag van een kring gevormd door enkele grote hoeven en de oude windmolen, waardoor een duidelijke economische eenheid rond kerk en burcht gevormd werd.

Ruim driehonderd jaar, tot in 1489, was deze motte dan ook het centrum van de Brustemse verdediging. Zelfs de slag van Brustem in 1467 had de burcht niet plat gekregen.

Uitgestrekte en diepe moerassen, aanhoudend bevoorrad door 2 beken en talrijke bronnen droegen het hunne bij om Brustem een onoverwinnelijke plaats te noemen, indien Lodewijk I de werken die hij zich voorgenomen had, om deze versterking in een staat van weerbaarheid te brengen, had kunnen beëindigen. Maar de bouw nooit geheel voltooid.

De Hoogbeek, een waterloop, die door het hoger gelegen Rijkelveld vloeit, loopt naar de burcht toe. Of liet de graaf van Loon de bedding van de Hoogbeek in die richting graven om aan de zijde van de Hameistraat, richting Romeinseweg, ook over een verdedigingsgracht te beschikken? Dit was zeker en vast een deel van de volledige omwalling door graaf Geraert en zijn broer Hugo gepland, maar onvoltooid gebleven door het verzet van Sint-Truiden.

Het was opvallend dat de Hoogbeek zelfs onder de Laagbeek doorliep in plaats van een doodgewone samenloop. Daarna bleven dan de beken evenwijdig naast elkaar vloeien in een kring rond de burcht en gescheiden door een aarden wal. Dit vormde een dubbele verdedigingsgracht aan de kant van Sint-Truiden.

Sporen van andere omgrachte plaatsen in de nabijheid zijn bewaard gebleven. Zo beschouwden sommigen de ijskelder in het kasteelpark van baron de Pitteurs als een overblijfsel van een mottetoren. De diameter was 20 m, de hoogte 3 m.

Soms werd in de volksmond de mening geuit dat de versterking van Brustem verbonden was langs een onderaardse gang met de stad St-Truiden. Het doel van de bouw van de burcht alleen al sprak dit tegen. Brustem was de schildwacht die Sint-Truiden moest bewaken. Ook de ondergrond zou een dergelijke verbinding onmogelijk gemaakt hebben. Denken we maar even aan de moerassen en bronnen in de nabijheid van de burcht. Deze bewering vond misschien wel enig voedsel in het mogelijk bestaan van een ondergrondse gang tussen de abdij en de Brustempoort te St-Truiden zelf. Misschien bestond

er ook een ondergrondse vluchtweg die van uit de Brustempoort naar het open veld in de richting van Brustem liep.

Aan het hoofd van de Brustemse vesting stond een kastelein, een ambtenaar van de graaf. Later werden die burchtheren tot de adel verheven en hun ambt in leen gegeven. In het graafschap Loon waren er toen zo 5 burggraven actief: Brustem, Duras, Kolmont, Loon en Montenaken.

In 1175 was kastelein Lambertus getuige van de afkondiging van het vrijheidscharter. Tot 1266 treffen we dikwijls een Lambertus aan als slotheer. In 1204 werd Wilhelmus de Petersheim als burggraaf van "*Bronsteme*" genoemd (10). In 1207 lazen we over "*Lambertum, filium castellani de Brustem*". In 1218 werd als burchtvoogd en leenman "*Lambrecht van Brustem*" vermeld. In 1269 sprak men van "*Herman de Brusteme, dicti de castello militis*" (11). In 1270 was er een "*Lambrecht chastelain de Brustem*". Camille de Borman vermeldde ook in de 13e eeuw "*Herimanus miles de Brusteo et Goduinus filius castellani de Brusteo*".

In verscheidene akten van de graven van Loon bemerkten we dat ze gegeven werden te Brustem. Dit laat ons vermoeden dat de graaf soms verblijf hield in de vrijheid, er misschien tijdelijk de burcht bewoonde. Zo bevestigde graaf Arnold III (12) (1218-1221) op 01 okt. 1218 de gift die zijn broer Lodewijk II aan de kerk van Eksel deed. De akte werd geschreven door Henrici, magistri de Heccele en gedateerd vanuit de plaats Brustem. Een goedkeuring van goederenaankoop door de abt van Floreffe in 1218 is "datum apud Brusteam" (13).

Op donderdag 21 dec. 1234 verklaarde Arnold IV (1223-1276) (14), dat Librecht van Graesen, Berto genaamd, met de toestemming van zijn vrouw Oda en van zijn zonen, aan het klooster van Oriënten verscheidene goederen afgestaan had, die hij in leen hield van de graaf. Deze akte werd eveneens weer opgemaakt te Brustem. Als getuigen fungeerden; Conradus de Hubertinghe, Willelmus de Zassenbruce, Willem, slotvoogd van Montenaken, enz..(15)

Op 06 sept. 1305 schreef Arnold V (1279-1323) (16), die in Brustem een muntatelier had, een brief "*suis villico et scabinis de Brusteme*", waarin hij verklaarde dat een bepaald stuk landbouwgrond, groot 2 bunder, en eigendom van het klooster van Sint-Truiden, vrij zal zijn van belastingen.

De heerlijke burcht was zeker niet alleen een symbool van onderdrukking, maar ook een waarborg voor veiligheid voor mens en dier. Na het bouwen van de versterking waren er wachters en schutters nodig. De ridders met hun wapenknechten konden hiervoor niet dienen en er kwam een nieuwe groep krijgslieden. Deze, de bewakers van muren en wallen, hadden als wapens: voet- en walbogen. Deze schutters vormden nog geen gilden. Zij stonden in dienst van de graaf van Loon. Later kwam er een evolutie van burchtwacht tot schuttersgilde. Voornaamste families zagen het als een ereplicht de gilden in stand te houden. Mogelijk stelde de graaf een oefenterrein ter beschikking van de boogschutters.

Alle comfort in de burcht werd opgeofferd aan de veiligheid, want voor alles moest de woning pijlvrij zijn, zodat de bewoners er zich

veilig geborgen voelden. De noodzaak eiste dat een betrekkelijk grote groep binnen de ringmuur kon schuilgaan, want in tijd van nood kwamen ook de omwonende boerenzinnen lijf en goed veilig stellen in burcht en kerk.

Eén van de vitale onderdelen van een belegerde burcht was natuurlijk de waterput. Die was voorzien in de toren, maar ook het neerhof beschikte over een waterput. In 1988 werden in de ondergrond potten uit de 11e eeuw en muntstukken gevonden, alsook een prachtige bronzen sleutel, die dateerde uit het einde van de 12e eeuw (17).

De toegangspoort, die aan de Singel lag, was uitgebouwd als een sterkte op zichzelf. Met de jaren diende de slottoren nog alleen voor zuiver militaire doeleinden, terwijl het rechthoekig poortgebouw de woning van de heer werd en ook een tijdje als muntatelier werd gebezigd. Het was een massieve bouw, bereikbaar op het gelijkvloers en 5 à 6 m hoog boven de ingangspoort. Rechts ervan langs de gracht stond een hoger gebouw met bovenaan een ommuurd terras met kantelen. In de zijmuren waren verscheidene raamopeningen. Het gebouw was slechts toegankelijk langs een ophaalbrug over de slotgracht.

Hier woonde de kastelein heelwat aangenamer en bezat hij en zijn familie meer wooncomfort dan in de duistere achthoekige toren, waar de dikke muren koude en vochtigheid gevangen hielden en de open vuren voor veel walm en roet zorgden.

Dat de verdedigingswerken te Brustem een doorn in het oog was van St-Truiden was reeds in 1160 merkbaar toen ze het dorp kwamen verwoesten. Met deze werken moet de Loonse graaf op het domein van iemand anders gekomen zijn, zonder diens toelating.

In 1170-1171 werd dus een nieuwe toren gebouwd en kort daarna in 1171 (18) of 1175 kregen de dorpingen een vrijheidscharter, zodat ze het Luiks recht bezaten. Hierdoor, dacht men, zou de inwijking bevorderd worden. Nadat Hugo, de vervanger van Geraert tijdens diens reis naar Jerusalem, de omwallingswerken rond het dorp deed uitvoeren "*vallum ingens circa Brustemium erexit*", kreeg hij van de hertog van Brabant, Godfried

III van Brabant (1143-1190) de raad zijn "*opus valli*" uit te stellen. Na zijn terugkeer in 1173 zocht Geraert zijn toevlucht bij de Duitse keizer en droeg de jonge vrijheid ten dele met de burcht als leen aan hem op, zodat hij diens vazal werd. Zo werd de graaf van Loon "*homo ligius*" van de keizer, terwijl hij reeds sedert 1014 de leenman van de prins-bisschop was (19).

In 1178 daagde Geraert de bisschop Rodulf uit en hij werd zelfs gexcommuniceerd. De bisschop viel Kolmont aan en de Truidenaars verwoestten Brustem, Borgloon en Montenaken. De aanvallers geraakten wel over de eerste wal te Brustem en dwongen de verdedigers zich binnen een kleinere ruimte terug te trekken. Om de burcht zelf in te nemen moesten ze belegeringstuigen in elkaar timmeren. De versterking werd ingenomen op 02 aug. 1179 (20).

Op verzoek van de keizer sloten de Loonse graaf en de bisschop vrede. Maar in 1189 kwam de Brabantse hertog, Hendrik I Brustem verwoesten omdat de koop van het voogdijschap van St-Truiden niet aanvaard werd. In 1190 trok de hertog weer door het graafschap Loon.

In 1329 werd Brustem nog maar eens afgebrand door de Truidenaren (21). In 1346 bij een opstand van de St-Truidense ambachten tegen prins-bisschop Engelbert kwamen deze milities op 03 sept. 1346 de Brustemse velden verwoesten en enkele huizen af-branden. In 1440 werd Brustem verwoest door benden uit Luik.

In oktober 1467 zal de burcht wel heelwat schade ondergaan hebben toen hij als verdediging diende van de Luiks-Loonse milities tegen het machtige leger van Karel de Stoute. Een beschrijving uit die tijd leert ons: *"in een hoger gelegen dorpscentrum bevond zich een versterking, bestaande uit een houten omwalling en een 12e eeuwse mottoren, omringd door grachten. Naar de kant van St-Truiden beschermd door hagen, boomgaarden en moerassen"*.

Denkelijk had niemand na de veldslag er nog belang bij om de burcht te herstellen vermits de Brustemnaren het al moeilijk genoeg hadden om hun schamel huisje weer in orde te brengen.

Enkele jaren later kwam hier echter verandering in. Een Luikse opstandeling, Willem van der Marck, die sedert 1479 te Sint-Truiden in de Plankstraat in het *"Huis Arenberg"* woonde vermoordde te St-Truiden de *"vicaire général"* van de bisschop, Richard Troncillon, en werd verbannen. In 1482 kwetste hij prins-bisschop Lodewijk van Bourbon met een degenstoot en liet hem verder afslachten door zijn wapenmakers. Hij wou nadien zijn zoon Jan tot bisschop laten aanstellen. Aartshertog Maximiliaan van Oostenrijk wou zich wreken over deze laffe moord op de prins-bisschop, plunderde St-Truiden en versloeg Willem in 1483.

Jan van Hoorne, de nieuwe prins-bisschop, verzoende zich met Willem op 22 mei 1484. Na een feestmaal in de abdij te Sint-Truiden op 17 juni 1485 werd Willem uitgedaagd door Frederik van Hoorne tot een wedren te paard op de *"Luyckerbaan"*. Toen ze voorbij Rasop op Brustems grondgebied kwamen omsingelde men Willem en gebonden voerde men hem naar Maastricht. Daar werd hij de volgende dag, 18 juni 1485, op het Vrijthof reeds onthoofd.

Zijn broers, Robert en Everard van der Marck, deden hun beklag bij de paus en zwoeren de strijd van hun broer verder te zetten. Hiertoe lieten zij onmiddellijk de Brustemse burcht gevechtsklaar maken en vestigden er hun hoofdkwartier om de St.-Truiden in bedwang te houden. In 1485 belegerden zij de abdijstad waar prins-bisschop Jan van Hoorne op bezoek was. Hertog Albrecht van Saksen, bevrijdde de bisschop, viel de burcht van Brustem aan en vernielde hem. In 1488 werd de verdediging opnieuw gevechtsklaar gemaakt door de familie van der Marck.

De strijd duurde verder tot 26 sept. 1489 toen de van der Marcks de overmacht van Albrecht van Saksen erkenden. De Brustemse burcht had erge littekens en hield op om van dienst te zijn als versterking. Met de vrede, gesloten op 25 juli 1492, kwam er een einde aan de machtsstrijd van de familie van der Marck.

- 01.-Johnny De Meulemeester.-"De motte van Brustem in Archaeologia Mediaevalis 2, 1988, blz.196-197; 12, 1989, blz.30-31; 13, 1990, blz.21-23.
- 02.-J.Coenen.-"Limburgse Oorkonden", deel I, Maaseik, 1932.
- 03.-J.Collen.-"Geografisch-landschappelijke situering van Brustem", in O.L.V.L., jrg.30, 1975, blz.64.
- 04.-Roger Linskens.-"Wat 'n leven", deel 2-"Straten en huizen-Eten en drinken", 1976, blz.109.
- 05.-E.Lavigne.-"Kroniek van de abdij van Sint-Truiden", deel 1 (1986) en deel 2 (1988).
- 06.-August Kempeneers.-"De oude vrijheid Montenaken".
- 07.-Roger Linskens.-a.w.
- 08.-Frans Doperé en William Ubregts.-"Het donjon in Vlaanderen".
-Acta Archaeologica Lovaniensia.-Monographiae 3, blz.82.
- 09.-Frank Decat.-"Brustem in de Middeleeuwen", blz.39.
- 10.-Willem Driesen.-"Brustem, grensburcht en Loonse vrijheid".
- 11.-J.Coenen.-"Limburgse Oorkonden", nr.1982.
- 12.-Arnold III, graaf van Loon van 1218 tot 1221, z.v. Geraert van Loon (1171-1194) en broer van graaf Lodewijk II (1194-1218) en van graaf Hendrik I (3 dagen in augustus 1218), die beiden vergiftigd werden. Hij had enkele jaren in Engeland doorgebracht als gijzelaar t.v.v. zijn schoonzus Ada van Holland. Hij huwde met Aleydis, d.v. Hendrik I, hertog van Brabant en stichtte Alde Biesen. Hij overleed kinderloos en werd opgevolgd door Lodewijk III (1221-1223) z.v. Gerhard III van Rieneck, klz.v. Geraert van Loon.
- 13.-Mathieu Bussels.-"De Dommelmolens der abdij van Floreffé", in O.L.V.L., jrg.3, aflevering 4, april 1948, blz.51.
- 14.-Arnold IV, graaf van Loon, 1223-1276, z.v. Gerhard III van Rieneck en een broer van Lodewijk III. Hij huwde met Johanna, erfgename van het graafschap Chiny. Zij hadden 3 dochters en 5 zonen.
- 15.-J.Coenen.-a.w., nr.814.
- 16.-Arnold V, graaf van Loon, 1279-1323, enige zoon uit het eerste huwelijk van graaf Jan van Loon met Mechthilde van Gulik, d.v. Willem IV van Gulik.
In 1299 werd hij graaf van Chiny, na het overlijden van zijn oom Lodewijk V van Chiny. Hij had 8 wettige kinderen en 2 bastaarden. Later werd hij voogd van Luik.
- 17.-Het Belang van Limburg van 07 okt. 1988.
- 18.-Jan Mantelius schreef: "*Eo quo, ut supra dictum, Aegidius Durassius incendio foedasset Brustemium, incolaeque a Trudonensibus pessime fuissent habiti Gerardus illos anno 1171 donat jure Civium Leodiensium iisdemque privilegiis frui voluit quibus Metropolis gaudet*".
- 19.-Camille de Borman.-"Chronique de l'abbaye de Saint-Trond", deel 2, Luik 1877, blz.77 en 78.
- 20.-Frank Decat.-a.w., blz.11.
- 21.-J.Daris.-"Histoire du Diocèse et de la Principauté de Liège pendant le XIII et XIVe siècle", Luik, 1891, blz.547.